

Vergaderjaar 2001–2002

28 469

Belangen minister Jorritsma

Nr. 2

RAPPORT

Inhoud

	Samenvatting	2
1	Inleiding	3
2	Regeling inzake onverenigbaarheid van belangen	4
2.1	Inleiding	4
2.2	Aantreden als minister van Verkeer en Waterstaat (1994)	4
2.3	Ministerschap Verkeer en Waterstaat	5
2.4	Aantreden als minister van Economische Zaken (1998)	5
2.5	Ministerschap van Economische Zaken	6
2.6	Conclusie	6
3	Project Heidemeer en hotel De Heide	6
3.1	Inleiding	6
3.2	ISP-subsidie voor Heidemeer, gemeente Heerenveen	7
3.3	Betrokkenheid minister Jorritsma bij de ISP-subsidie	8
3.4	IPR-subsidie voor hotel De Heide, JJA Vastgoed B.V.	8
3.5	Betrokkenheid minister Jorritsma bij de IPR-subsidie	9
4	Conclusies en slotbeschouwing	9
4.1	Geen belangenverstrengeling	9
4.2	Melden belangen	10
4.3	Ten slotte	10
5	Reactie minister	10
Bijlage 1	Regeling inzake onverenigbaarheid van belangen en functies voor ministers en staatssecretarissen	11
Bijlage 2	Overzicht	14

SAMENVATTING

De Algemene Rekenkamer heeft onderzocht of minister Jorritsma van Economische Zaken betrokken is geweest bij aanvragen, toekennen en afrekenen van twee subsidies in het kader van het project Heidemeer, te Heerenveen, Friesland. Het ging daarbij om een subsidie die de gemeente Heerenveen in 1992 heeft aangevraagd voor de publieke infrastructuur van het Heidemeer-complex in het kader van het Integraal Structuur Plan Noorden des Lands (ISP). Daarnaast ging het om een subsidie uit de investeringspremieregeling (IPR) voor het hotel De Heide op het complex, aangevraagd door JJA Vastgoed B.V. i.o. in juni 1997.

Daarnaast heeft de Algemene Rekenkamer onderzocht of de minister in 1994 haar aandelen in Gerlof Jorritsma Holding B.V. heeft gemeld en afgestoten overeenkomstig de daarvoor geldende regels.

De minister heeft de Algemene Rekenkamer verzocht dit onderzoek te verrichten naar aanleiding van publicaties in het Algemeen Dagblad van 4 mei 2002.

Uit het onderzoek van de Algemene Rekenkamer blijkt dat de minister zich zowel bij de aanvaarding van het ministerschap van Verkeer en Waterstaat in 1994 als bij de aanvaarding van het ministerschap van Economische Zaken in 1998 heeft gehouden aan de aan beoogde bewindspersonen gestelde voorwaarden. Deze zijn opgenomen in de Regeling inzake onvereenigbaarheid van belangen en functies voor ministers en staatssecretarissen uit 1978 en 1983.

Tevens blijkt uit het onderzoek van de Algemene Rekenkamer dat minister Jorritsma van Verkeer en Waterstaat in de periode 1994–1998 op generlei wijze geïntervenieerd heeft in de beslissingen van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland ten aanzien van de toekenning, herziening en afrekening van beide subsidie.

Evenmin heeft minister Jorritsma van Economische Zaken dat gedaan vanaf 3 augustus 1998.

De Algemene Rekenkamer constateert dat van belangenverstremgeling geen sprake is en ook niet is geweest.

Reactie minister

De minister van Economische Zaken, mevrouw A. Jorritsma-Lebbink, schrijft in haar reactie van 28 juni 2002 dat ze kan instemmen met de bevindingen en conclusies van het onderzoek van de Algemene Rekenkamer.

1. INLEIDING

In brieven van 8 en 16 mei 2002 aan de Algemene Rekenkamer stelt de minister van Economische Zaken, mevrouw A. Jorritsma-Lebbink, dat er vragen zijn gerezen omtrent haar vermeende betrokkenheid bij twee subsidies in het kader van het project Heidemeer, te Heerenveen. Ook zijn er vragen gesteld met betrekking tot de wijze waarop zij in 1994 haar aandelen in Gerlof Jorritsma Holding B.V. heeft afgestoten, overeenkomstig de daarvoor geldende regels.

De minister verzoekt de Algemene Rekenkamer te onderzoeken of haar conclusie juist is dat er met betrekking tot de verleende subsidies geen onregelmatigheden hebben plaats gevonden en dat zij zich aan de regels heeft gehouden.

Ze vraagt de Algemene Rekenkamer daarbij in het bijzonder aandacht te geven aan de volgende vragen:

- of de betrokken subsidies zijn verstrekt overeenkomstig de op die subsidies van toepassing zijnde regels;
- of de wijze waarop zij haar belangen in Gerlof Jorritsma Holding B.V. heeft afgestoten voldoet aan de ter zake geldende regelingen inzake onverenigbaarheid van belangen en functies voor ministers en staatssecretarissen.

Als bijlage bij de brief van 16 mei aan de Algemene Rekenkamer is een afschrift gevoegd van de brief van de minister van Economische Zaken aan de Tweede Kamer (Tweede Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 28 000 XIII, nr. 59). Aanleiding voor deze brief is een publicatie in het Algemeen Dagblad van 4 mei 2002. De minister concludeert in de brief dat zij zich aan de geldende regels heeft gehouden, zowel voor wat betreft haar niet-betrokkenheid bij het verstrekken van subsidies en het eventuele melden daarvan bij kabinetsformaties, als voor wat betreft het afstoten van haar belang in de onderneming van haar schoonfamilie. In de brief maakt de minister melding van haar verzoek aan de Algemene Rekenkamer om te onderzoeken of haar conclusies juist zijn.

De Algemene Rekenkamer heeft de minister van Economische Zaken op 24 mei 2002 medegedeeld dat zij gehoor zal geven aan dit verzoek. Van deze brief is een afschrift naar de waarnemend voorzitter van de Tweede Kamer verzonden.

De Algemene Rekenkamer heeft zich bij het onderzoek naar de subsidies uitsluitend gericht op de vraag of minister Jorritsma zich gedurende haar ministerschap (1994-heden) heeft ingelaten met besluitvorming die in strijd zou kunnen zijn met een goede ambtsuitoefening, omdat dit voor de onderhavige vraagstelling relevant wordt geacht. Voor de goede orde: de Algemene Rekenkamer heeft ter zake geen controlebevoegdheden bij andere overheden dan het Rijk.

Zij heeft, naast dossierstudie, ambtelijk overleg gevoerd met het ministerie van Economische Zaken, het ministerie van Algemene Zaken, de provincie Friesland, de gemeente Heerenveen, en het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN). Tevens is er gesproken met de voor het project verantwoordelijke wethouder van de gemeente Heerenveen. Met de minister van Economische Zaken is gecorrespondeerd en een gesprek gevoerd.

Iedereen heeft zonder enige terughoudendheid de Algemene Rekenkamer de medewerking verleend waarom gevraagd werd, ook als men daartoe in formele zin niet gehouden was.

2. REGELING INZAKE ONVERENIGBAARHEID VAN BELANGEN

2.1 Inleiding

Sedert 13 oktober 1978 is voor (beoogde) bewindspersonen de Regeling inzake onverenigbaarheid van belangen en functies voor ministers en staatssecretarissen van kracht. Op 30 maart 1983 is een nadere precisering voor de toepassing verschenen naar aanleiding van de debatten over de regeringsverklaring van het kabinet-Lubbers I. (zie Bijlage 1)

In het kort komt de regeling van 1978/1983 op het volgende neer. Iedere kandidaat-bewindspersoon maakt aan de formateur bekend:

- welke belangen hij in een of meer ondernemingen heeft;
- welke functies en nevenfuncties hij uitoefent;
- welke nevenwerkzaamheden hij verricht;
- de overige gegevens over zijn vermogenspositie, waarvan kennisgeving voor de formateur van belang is met het oog op de goede uitoefening van het toekomstig ambt.

Uit de toelichting van de Regeling blijkt dat kandidaats-bewindsliden ook inlichtingen aan de formateur c.q. de minister-president verstrekken over onder meer de vermogenspositie van hun gezinsleden.

Vervolgens beslist de kandidaat-bewindspersoon in overleg met de formateur of hij of zij (neven)functies en werkzaamheden moet neerleggen, en welke voorzieningen hij of zij moet treffen in het vermogensbeheer.

Gedurende de ambtsperiode wordt onder meer verwacht dat:

- geen nieuwe (neven)functies worden aanvaard;
- geen belangen worden gecreëerd; als toch belangen ontstaan uit erfrecht en dergelijke gelden daarvoor de regelingen als bij aantreden;
- niet wordt deelgenomen aan de besluitvorming over zaken die zijn/haar (ex-)belangen, vroegere functies, familie of zakenrelaties raken, voor zover deelneming in strijd zou kunnen zijn met een goede ambtsuitoefening.

2.2 Aantreden als minister van Verkeer en Waterstaat (1994)

Het eerste kabinet Kok is beëdigd op 22 augustus 1994.

Voor haar aantreden als bewindspersoon had mevrouw Jorritsma 20 aandelen in Gerlof Jorritsma Holding B.V. Deze holding (eigendom van het echtpaar Jorritsma) is een besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid. De B.V. houdt (door certificaten) een minderheidsbelang in de stichting Beheerskantoor Jorritsma.

De stichting Beheerskantoor Jorritsma beheert alle 1500 certificaten, tezamen representerend 100% aandeelhouderschap, van Jorritsma Holding B.V., de eigenlijke ondernemende kant. Onder Jorritsma Holding B.V. ressorteren diverse B.V.'s (zie Overzicht Bijlage 2).

Een certificaat is een waardepapier dat is afgeleid van het onderliggende aandeel. Een certificaat geeft recht op een deel van de winst (ofwel dividend), maar biedt geen stemrecht.

Op het moment van toetsing aan de regeling in 1994 had mevrouw Jorritsma derhalve al uitsluitend een gecertificeerd financieel belang. Dit belang had zij ondergebracht in de Gerlof Jorritsma Holding B.V. tegen uitgifte van 20 aandelen in de Gerlof Jorritsma Holding B.V.

Voor haar aantreden in 1994 had mevrouw Jorritsma een gesprek met de formateur. Na dit gesprek is voor de 20 aandelen van mevrouw Jorritsma gekozen voor het nogmaals certificeren van haar aandeel in certificaten. Op verzoek van mevrouw Jorritsma wordt de stichting Beheerskantoor

Gerlof Jorritsma opgericht. In deze stichting heeft zij haar 20 aandelen in Gerlof Jorritsma Holding B.V. ondergebracht tegen uitreiking van certificaten op naam. Als bestuursleden van de Stichting treden aan: A.A. Olijslager (voorzitter), H. Dijkstra (secretaris), en M.J. Jorritsma (lid). Bestuurder van de stichting mevrouw M.J. Jorritsma is een meerderjarige dochter van de (beoogde) minister. Blijkens de statuten van de stichting heeft elk lid één stem. Beslissingen worden genomen bij meerderheid van stemmen.

Mevrouw A. Jorritsma heeft de benodigde informatie en statuten van de nieuwe stichting op 19 augustus 1994 schriftelijk aangeboden aan de formateur.

Met het onderbrengen van de aandelen in een beheersstichting heeft de minister de zeggenschapsrechten in de Gerlof Jorritsma Holding B.V. gescheiden van het aan de aandelen verbonden gecertificeerde financieel belang. Deze constructie is gebruikelijk bij kandidaat-bewindslieden en is conform de bedoeling van de regeling. (Tweede Kamer, vergaderjaar 1982–1983, 17 555, nr. 53 en Tweede Kamer, vergaderjaar 1993–1994, 23 715, nr. 14).

Aansluitend op het aantreden van het eerste kabinet-Kok heeft de minister-president op 30 augustus 1994 de Tweede Kamer schriftelijk ingelicht over zakelijke belangen en functies van de nieuwe bewindspersonen. (Tweede Kamer, vergaderjaar 1993–1994, 23 715, nr. 14). De brief van de minister-president is voor kennisgeving aangenomen.

2.3 Ministerschap Verkeer en Waterstaat

Gedurende de periode van haar ministerschap van Verkeer en Waterstaat (22 augustus 1994 – 3 augustus 1998) hebben er geen wijzigingen plaatsgevonden in de samenstelling van het bestuur van de stichting Beheerskantoor Gerlof Jorritsma. Certificaathouders mogen vergaderingen van de stichting bijwonen. De minister heeft daar geen gebruik van gemaakt.

2.4 Aantreden als minister van Economische Zaken (1998)

Het kabinet-Kok II is aangetreden op 3 augustus 1998.

Bij Koninklijk Besluit van 3 augustus 1998 is minister Jorritsma ontheven van de leiding van het ministerie van Verkeer en Waterstaat en belast met de leiding van het ministerie van Economische Zaken.

Daaraanvoorafgaand vond opnieuw een gesprek met de formateur plaats, waarbij dezelfde vragen aan de orde kwamen als in 1994. Mevrouw Jorritsma heeft aangegeven dat er geen enkele verandering was opgetreden in de aandelenverhouding sinds haar aantreden in 1994. In het gesprek werd vastgesteld dat er dus geen aanleiding was voor maatregelen.

Aansluitend op het aantreden van het kabinet-Kok II heeft de minister-president op 14 september 1998 de Tweede Kamer schriftelijk ingelicht over de zakelijke belangen en functies van alleen de nieuwe bewindspersonen. De belangen en functies van de zittende bewindslieden (waaronder die van minister Jorritsma) zijn niet gemeld, omdat er geen wijzigingen in hadden plaatsgevonden sinds het aantreden in 1994. (Tweede Kamer, vergaderjaar 1997–1998, 26 024, nr. 19).

De brief van de minister-president is voor kennisgeving aangenomen.

2.5 Ministerschap van Economische Zaken

Gedurende de periode van haar ministerschap van Economische Zaken (3 augustus 1998 – heden) hebben er geen wijzigingen plaatsgevonden in de samenstelling van het bestuur van de Stichting Beheerskantoor Gerlof Jorritsma. Certificaathouders mogen vergaderingen van de stichting bijwonen. De minister heeft daar geen gebruik van gemaakt.

2.6 Conclusie

Mevrouw Jorritsma heeft zich zowel bij aanvaarding van het ministerschap van Verkeer en Waterstaat in 1994 als bij de aanvaarding van het ministerschap van Economische Zaken in 1998 gehouden aan de aan beoogde bewindspersonen gestelde voorwaarden opgenomen in de Regeling inzake onverenigbaarheid van belangen en functies voor ministers en staatssecretarissen uit 1978 en nader gepreciseerd in 1983. Gedurende beide ambtsperiodes hebben zich tot op heden geen wijzigingen voorgedaan in de samenstelling van het bestuur van de stichting Beheerskantoor Gerlof Jorritsma, de stichting die is belast met het beheer van de (gecertificeerde) aandelen van minister Jorritsma. De minister heeft geen gebruik gemaakt van haar recht om als certificaathouder de vergaderingen van de stichting bij te wonen. De Algemene Rekenkamer concludeert dat de minister overeenkomstig de bedoeling van de regeling het beheer van haar vermogen heeft overgedragen en dat zij zich tijdens de uitoefening van haar ambt ook niet met dit beheer heeft beziggehouden.

Blijft over de vraag of zij zich gehouden heeft aan de regel, dat gedurende de ambtperiode(s) niet wordt deelgenomen aan de besluitvorming over zaken die haar belangen, vroegere functies, familie of zakenrelaties raken, voorzover deelneming in strijd zou kunnen komen met een goede ambtsuitoefening. Suggesties daaromtrent in de media spitsen zich toe op het project Heidemeer en hotel De Heide in de gemeente Heerenveen, provincie Friesland.

3. PROJECT HEIDEMEER EN HOTEL DE HEIDE

3.1 Inleiding

In april 1998 opent minister Jorritsma van Verkeer en Waterstaat hotel en congrescentrum De Heide te Heerenveen. Het is de eerste en enige keer dat zij in functie als minister in verband kan worden gebracht met (een onderdeel van) project Heidemeer. Zij werkte mee aan een feestelijke bijeenkomst en is niet betrokken bij enige besluitvorming.

Hotel De Heide en congrescentrum Heerenveen B.V. zijn tot november 2001 100% eigendom van JJA Vastgoed B.V., gevestigd op 1 juni 1997 en opgericht 7 mei 1998. JJA Vastgoed B.V. behoort – met enkele tussenschappen – voor 50% tot de Jorritsma-groep (Jorritsma Holding B.V.) De Heide is door JJA Vastgoed B.V. gebouwd. Oprichting en gang van zaken rond deze B.V.'s heeft zich geheel aan de waarneming van minister Jorritsma van Verkeer en Waterstaat onttrokken.

Ten einde vast te kunnen stellen of minister Jorritsma zich in haar beide ambtsperiodes heeft gehouden aan de regeling die daarvoor geldt, en met name niet heeft deelgenomen aan besluitvorming in strijd met een goede ambtsuitoefening, heeft de Algemene Rekenkamer de gang van zaken rond aanvragen, toekenning en afrekening van twee subsidies nagegaan.

Het project omvatte eind jaren tachtig in oorsprong de aanleg van een grootschalig recreatiecomplex in de gemeente Heerenveen. Het ging daarbij om recreatiebungalows, een hotel met appartementen, een golfbaan, zwembad en een tennispark. Begin jaren negentig besloot de gemeente Heerenveen tot de aanleg van een minder grootschalig recreatiecomplex Heidemeer (bungalows met golfbaan, hotel met appartementen en tennispark).

De gemeente Heerenveen heeft voor de publieke infrastructuur van het complex in juni 1992 onder meer een uitkering gevraagd in het kader van het Integraal Structuur Plan Noorden des Lands (ISP).

Voor het hotel De Heide op het complex heeft JJA Vastgoed B.V. i.o. in juni 1997 een subsidie uit de investeringspremieregeling (IPR) gevraagd.

De subsidieregelingen Integraal Structuurplan Noorden des Lands (ISP) en de Investeringspremieregeling door het Rijk (IPR) komen uiteindelijk ten laste van de begroting van het ministerie van Economische Zaken. De uitvoering is sinds 1 januari 1993 in handen van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN). Het SNN is een openbaar lichaam met rechtspersoonlijkheid als bedoeld in artikel 8 van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen (WGR). Het SNN heeft de bevoegdheid om subsidies en premies toe te kennen uit de middelen die Economische Zaken in het kader van ISP en van IPR aan de provincies ter beschikking stelt. Binnen het kader van deze regelingen heeft SNN beleidsvrijheid.

Bij ISP heeft SNN eigen beslissingsbevoegdheid met ingang van 1993. Bij brief van 23 maart 1993 heeft de staatssecretaris van Economische Zaken mandaat verleend aan het SNN om namens de staatssecretaris alle bevoegdheden uit te oefenen ten aanzien van de projecten die in het kader van het ISP-IV1991–1994 een bijdrage hebben toegezegd gekregen door het ministerie van Economische Zaken. Tot deze projecten behoorde ook project Heidemeer van de gemeente Heerenveen. Het SNN moest bij alle ISP-besluiten die het nam vermelden dat zij namens de staatssecretaris van Economische Zaken waren genomen. Ook al worden deze besluiten genomen door een niet-ondergeschikte van de mandaatverlener (SNN), ze zijn juridisch aan te merken als besluiten door de staatssecretaris genomen. Dat geldt derhalve ook voor de SNN/ISP-besluiten inzake Heidemeer van de gemeente Heerenveen.

Bij IPR heeft het SNN autonome beslissingsbevoegdheid.

3.2 ISP-subsidie voor Heidemeer, gemeente Heerenveen

In juni 1992 heeft de gemeente Heerenveen een ISP-subsidie aangevraagd. De ISP-bijdrage was bedoeld als co-financiering voor Europese subsidies uit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO).¹ De provincie beheert de EFRO-gelden. Het Comité van Toezicht (bestaande uit vertegenwoordigers van de ministeries van Economische Zaken, Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, en van Sociale Zaken en Werkgelegenheid naast een vertegenwoordiger van de Europese Commissie) ziet toe op de juiste uitvoering.

Op 22 december 1992 heeft de staatssecretaris van Economische Zaken de ISP-bijdrage voor de gemeente Heerenveen vastgesteld op maximaal f 3.917.742. Het project diende uiterlijk 30 juni 1995 gerealiseerd te zijn. Later, nadat de staatssecretaris de ISP-subsidieverlening al geheel had gemandateerd aan het SNN, is het project Heidemeer ingrijpend gewijzigd. Dit leidde tot vragen van het ministerie van Economische Zaken aan SNN en tot vragen van SNN en de provincie Friesland aan de gemeente Heerenveen. Een en ander resulteerde in een aanzienlijke herprofilering van het project.

Aan het Comité van Toezicht inzake de EFRO-gelden werd gevraagd akkoord te gaan met de herprofilering van project Heidemeer onder verlaaging van de subsidiabele kosten. Op 16 november 1996 ging het Comité

¹ Het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling dient ter bestrijding van economische achterstand. De Gedeputeerde Staten van Friesland beheren namens de lidstaat Nederland de subsidiegelden en stelt deze ter beschikking van in aanmerking komende projecten.

akkoord. De SNN heeft daarop de subsidieverstrekking ISP in november 1996 geheel herzien en vastgesteld op het veel lagere bedrag van f 968 936.

Onderdeel van de onderhandelingen over de herprofilering en de subsidiering vormde de bouw van het hotel, dat uiterlijk 31 december 1997 gereed moest zijn. Het hotel werd op 29 december 1997 opgeleverd. Van deze oplevering is een protocol opgemaakt.

Op 14 januari 1998 stuurde de gemeente Heerenveen de eindafrekening voor de ISP-subsidie aan het SNN. Op 17 november 1998 stelde de provincie Friesland de EFRO-bijdrage definitief vast.

Daarna volgde het SNN. SNN vroeg eerst of de provinciale accountant kon instemmen met de wijze waarop de provincie de subsidies had vastgesteld. Na de instemming van de accountant stelde SNN de ISP-bijdrage op 19 januari 1999 definitief vast op f 839 102.

3.3 Betrokkenheid minister Jorritsma bij de ISP-subsidie

Uit het onderzoek van de Algemene Rekenkamer naar de ISP-bijdrage is gebleken dat minister Jorritsma van Verkeer en Waterstaat in de periode 1994–1998 op generlei wijze geïntervenieerd heeft in de beslissingen van SNN ten aanzien van de toekenning, herziening en afrekening van de ISP-subsidie. Evenmin heeft minister Jorritsma van Economische Zaken dat gedaan vanaf 3 augustus 1998. De bij dit project betrokken personen hebben allen tegenover de Algemene Rekenkamer verklaard niet door de minister over dit project direct of indirect te zijn benaderd danwel daarover iets van anderen vernomen te hebben.

Uit niets blijkt dat minister Jorritsma zich niet aan de eisen van de Regeling Inzake onverenigbaarheid van belangen en functies voor ministers en staatssecretarissen heeft gehouden.

3.4 IPR-subsidie voor hotel De Heide, JJA Vastgoed B.V.

De IPR Noord-Nederland 1996 en 1997 was bedoeld om de noordelijke economie en werkgelegenheid te versterken. SNN voerde deze regeling autonoom uit tot een maximum van f 10 miljoen.

Op 19 juni 1997 diende de directeur van JJA Vastgoed B.V. i.o. bij SNN een aanvraag in voor een IPR-subsidie voor de bouw van een hotel in het kader van het project Heidemeer te Heerenveen. SNN zegde op 1 juli 1997 voorlopig een IPR-subsidie toe van f 1 616 656. Op 2 juli 1997 werd er een aanvullende aanvraag gedaan omdat inmiddels overeenstemming was bereikt met de gemeente Heerenveen over de aankoop van grond ten behoeve van enkele tennisbanen. Deze maakten nog geen deel uit van de oorspronkelijke aanvraag. Dit leidde in augustus 1997 tot een nadere vaststelling van de voorlopige IPR-subsidie door SNN ter hoogte van f 1 652 656.

SNN zegde in november 1997 een bevoorschotting toe tot ten hoogste 80% van de toegezegde voorlopige IPR.

Op 29 december 1997 werd het hotel opgeleverd en in april 1998 werd het door minister Jorritsma van Verkeer en Waterstaat geopend.

SNN wees JJA Vastgoed B.V. eind januari 1999 op overschrijding van de termijn tot indiening van de einddeclaratie die 1 januari 1999 binnen had moeten zijn.

Medio februari 1999 vond indiening plaats. In de loop van 1999 vonden diverse verificaties van de einddeclaratie plaats. In oktober 1999 verzocht SNN een continuïteitsverklaring, welke afgegeven werd. De einddeclaratie werd geaccepteerd en de provincie Groningen maakte namens SNN de nog openstaande premie ten bedrage van f 330.531 aan JJA Vastgoed B.V. over.

3.5 Betrokkenheid minister Jorritsma bij de IPR-subsidie

Uit het onderzoek van de Algemene Rekenkamer naar de IPR-subsidie is gebleken dat minister Jorritsma van Verkeer en Waterstaat in de periode 1994–1998 op generlei wijze geïntervenieerd heeft in de beslissingen van SNN ten aanzien van de toekenning, herziening en afrekening van de IPR-subsidie. Evenmin heeft minister Jorritsma van Economische Zaken dat gedaan vanaf 3 augustus 1998. De bij het hotel-project betrokken personen hebben allen tegenover de Algemene Rekenkamer verklaard niet door de minister over dit hotel-project direct of indirect te zijn benaderd danwel daarover iets van anderen vernomen te hebben. Uit niets blijkt dat minister Jorritsma zich niet aan de eisen van de Regeling Inzake onverenigbaarheid van belangen en functies voor ministers en staatssecretarissen heeft gehouden.

4. CONCLUSIES EN SLOTBESCHOUWING

4.1 Geen belangenverstrengeling

De Algemene Rekenkamer concludeert dat minister Jorritsma zich zowel bij de aanvaarding van het ministerschap van Verkeer en Waterstaat in 1994 als bij de aanvaarding van het ministerschap van Economische Zaken in 1998 gehouden heeft aan de daarvoor geldende regeling.

De suggestie dat er sprake zou kunnen zijn van belangenverstrengeling doordat een meerderjarige dochter van minister Jorritsma lid is van het stichtingsbestuur waaraan het beheer van de (gecertificeerde) aandelen in certificaten is overgedragen acht de Algemene Rekenkamer misplaatst. De benoeming van een gezinslid in het bestuur van de beheerstichting is niet strijdig met de regeling. De dochter is een van drie bestuursleden waarbij elk lid een stem heeft en bij meerderheid van stemmen wordt beslist, de statuten van de stichting zijn opvraagbaar bij de Kamer van Koophandel te Leeuwarden, de statuten zijn aan de formateur verstrekt.

De suggestie dat er sprake zou zijn van persoonlijke betrokkenheid van minister Jorritsma bij de aanvraag, toekenning en afwikkeling van twee subsidies in het kader van project Heidemeer te Heerenveen klopt niet met de feiten. Van belangenverstrengeling is geen sprake.

Op grond van de vrijwillige medewerking van betrokken organisaties heeft de Algemene Rekenkamer de aanvraag, toekenning en afwikkeling van twee subsidies kunnen onderzoeken. Het ging om een ISP-subsidie voor project Heidemeer aan de gemeente Heerenveen, en een IPR-subsidie voor de bouw van hotel De Heide aan JJA Vastgoed B.V. Het onderzoek van de Algemene Rekenkamer was erop gericht te achterhalen of minister Jorritsma zich gedurende de ambtsperiode Verkeer en Waterstaat (1994–1998), en gedurende de daarop aansluitende ambtsperiode Economische Zaken (1998 – heden) heeft ingelaten met besluitvorming die in strijd zou kunnen zijn met een goede ambtsuitoefening. Aan de hand van het onderzoek heeft de Algemene Rekenkamer kunnen constateren dat minister Jorritsma niets gedaan heeft dat bestempeld kan worden als in strijd met een goede ambtsuitoefening. De toegang tot de dossiers stond uitdrukkelijk in het teken van het achterhalen van het antwoord op die vraag.

4.2 Melden belangen

Had mevrouw A. Jorritsma de ontstane discussie kunnen vermijden door niet alleen haar bezit aan aandelen in certificaten te melden en maatregelen te treffen om het beheer daarvan over te dragen, maar ook door inzicht te geven in de indirecte en afgeleide zakelijke belangen die aan die aandelen in certificaten hun waarde geven? Dat zou ingehouden hebben dat zij niet alleen deel A (zie Overzicht Bijlage 2) maar ook deel B zou hebben aangegeven als haar belang in ondernemingen. De regeling is op dit punt voor meer dan één uitleg vatbaar, hetgeen mevrouw Jorritsma niet aan te rekenen valt.

De Algemene Rekenkamer acht de interpretatie ongewenst dat overlegging van het gehele schema in het kader van de aanvaarding van een ministerschap noodzakelijk zou zijn. Transparantie rond een bewindspersoon is een groot goed, maar stelt ook grenzen aan de te respecteren privacy van zijdelings betrokkenen. Het overleggen van de gehele zakelijke structuur van de (schoon)familie – de (beoogde) minister had hier geen enkele zeggenschap over – schiet het doel van transparantie voorbij. Het zou de suggestie voeden dat het «haar familiebedrijf» is, hetgeen nu juist niet met de feiten klopt. De Algemene Rekenkamer acht het ook praktisch ongewenst. Het schema moet dan actueel blijven, hetgeen ertoe leidt dat elke mutatie, nieuwe B.V., andere eigendomsverhoudingen moeten leiden tot een melding aan de minister die dat weer moet melden aan de minister president.

Naar het oordeel van de Algemene Rekenkamer heeft de minister overeenkomstig de regeling gehandeld met het uitsluitend melden van haar aandelen (in certificaten). De ontwikkelingen in en onder de Jorritsma Holding B.V. hebben zich geheel aan haar oog onttrokken, noch is zij bij enige besluitvorming daaromtrent betrokken geweest.

4.3 Ten slotte

Naar aanleiding van het onderzoek zal de Algemene Rekenkamer op de volgende twee punten nader initiatief nemen:

1. De Algemene Rekenkamer zal zich – zodra deze benoemd is – tot de nieuwe formateur wenden met enkele suggesties ter verbetering van de Regeling Inzake onverenigbaarheid van belangen en functies voor ministers en staatssecretarissen 1978/1983 en de toepassing daarvan.
2. De Algemene Rekenkamer heeft nog enkele vragen uitstaan bij SNN en bij de accountantsdienst van de provincie Friesland inzake de IPR-subsidie. Aangezien de daarin aan de orde zijnde materie losstaat van de vraagstelling van dit onderzoek, hoeft het afronden ervan niet op de beantwoording te wachten. De Algemene Rekenkamer zal de antwoorden betrekken in haar Rechtmatigheidsonderzoek 2002. Daarin zal zij – zoals aangekondigd in haar rechtmatigheidsonderzoek 2001 – extra aandacht besteden aan de rechtmatigheid van de zogenoemde specifieke uitkeringen en de review-activiteiten die de departementale accountantsdiensten uitvoeren om de rechtmatigheid van de bestedingen uit de departementale begrotingen vast te stellen.

5. REACTIE MINISTER

De minister van Economische Zaken, mevrouw A. Jorritsma-Lebbink, schrijft in haar reactie van 28 juni 2002 dat ze kan instemmen met de bevindingen en conclusies van het onderzoek van de Algemene Rekenkamer.

REGELING inzake onverenigbaarheid van belangen en functies voor ministers en staatssecretarissen van 13 oktober 1978 (Kamerstukken II 1978/79, 15 300 hds. III, nr. 9).

Brief van de Minister-President, Minister van Algemene Zaken

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

's-Gravenhage, 13 oktober 1978

Overeenkomstig mijn toezegging gedaan in de memorie van toelichting bij de begroting van het departement van Algemene Zaken, doe ik u hierbij ter kennisneming de door het kabinet vastgestelde regeling inzake onverenigbaarheid van belangen en functies voor ministers en staatssecretarissen toekomen.

De Minister-President, Minister van Algemene Zaken,

Mr. A. A. M. van Agt

I. Regeling voordat tot benoeming wordt overgegaan

1. Een door de kabinetsformateur aangezochte minister of staatssecretaris maakt, als hij een positief antwoord geeft, schriftelijk aan hem bekend:

a. welke belangen hij in een of meer ondernemingen heeft;

b. welke functies en nevenfuncties hij uitoefent;

c. welke nevenwerkzaamheden hij verricht;

d. overige gegevens over zijn vermogenspositie, waarvan kennisneming voor de formateur van belang is met het oog op de goede uitoefening van het toekomstige ambt.

Een zelfde regeling geldt voor na de formatie aangezochte ministers en staatssecretarissen met dien verstande dat in dat geval de minister-president in de plaats komt van de formateur.

2. De kandidaat-minister of -staatssecretaris beslist in overleg met de formateur, c.q. minister-president over neerlegging van functies, neven-

functies en werkzaamheden en over te treffen voorzieningen in het vermogensbeheer. De formateur c.q. de minister-president is bevoegd over de te nemen beslissing het advies van derden in te winnen.

Toelichting op punt 2

a. Uitgangspunt is dat:

- functies en nevenfuncties worden neergelegd, benevens die werkzaamheden, die naar het oordeel van de formateur c.q. de minister-president tot onwenselijke vermenging van belangen aanleiding kunnen geven;

- belangen in ondernemingen worden afgestoten, voor zover bij de ambtsaanvaarding te voorzien is dat deze in strijd kunnen komen met een goede ambtsuitoefening dan wel de schijn kunnen wekken dat objectieve besluitvorming in bepaalde gevallen niet gewaarborgd is. In ieder geval zal aandacht worden geschonken aan belangen in één onderneming, die zowel in nominale als in procentuele zin niet te omvangrijk mogen zijn, prioriteits aandelen, aandelen of deelnemingen in ondernemingen die voor overheidsorders, overheidssteun, investeringspremies e.d. in aanmerking komen, en aandelen of deelnemingen in (semi-) overheidsbedrijven. Bij het afstoten van belangen kan in beginsel gedacht worden aan twee mogelijkheden: verveemding van de eigendom resulterend in een andere belegging van het vermogen, of het overdragen van het beheer van het vermogen aan een derde.

b. Bij de advisering door derden wordt met name gedacht aan de vice-president van de Raad van State en de voorzitter van de Algemene Rekenkamer.

3. De kandidaat-bewindslieden verstrekken over functies, nevenfuncties, nevenwerkzaamheden en de vermogenspositie van hun gezinsleden die inlichtingen aan de formateur c.q. minister-president, waarvan kennisneming van belang is met het oog op de goede uitoefening van het toekomstige ambt. Het gestelde sub 1 en 2 is van overeenkomstige toepassing, voor zover gegevens worden verstrekt.

II. Regeling tijdens de ambtsperiode

Tijdens de ambtsperiode geldt voor een minister of staatssecretaris de volgende regeling:

1. Hij aanvaardt geen (neven)functies.
2. Hij creëert geen belang dat in strijd is met hetgeen onder 1, sub 2 is gesteld. Belangen die ontstaan uit erfrecht, giften e.d. worden onderworpen aan de onder 1 vermelde regeling.
3. Hij legt een voornemen tot het aanvaarden van nevenwerkzaamheden voor aan de minister-president.
4. Hij legt een voornemen tot het voeren van besprekingen over een toekomstige werking voor aan de minister-president.
5. Hij neemt niet deel aan de besluitvorming over zaken die zijn (en)belangen, vroegere functies, familie of zakenrelaties raken, voor zover deelneming in strijd zou kunnen komen met een goede ambtsuitoefening.

Toelichting

In twijfelgevallen kan over aangelegenheden met betrekking tot de punten 3, 4 en 5 beraad plaats hebben in de ministerraad.

III. Er wordt van afgezien een regeling te geven voor het aanvaarden van functies na beëindiging van de ambtsperiode, mede omdat de feitelijke afdwingbaarheid daarvan slechts mogelijk is indien dergelijke voorschriften zijn neergelegd in een formele wet. In het algemeen kan gesteld worden dat voor elke bewindsman de aanbeveling geldt om bij het aanvaarden van een functie na zijn ambtsperiode een gedragslijn te volgen die (zoveel mogelijk) voorkomt dat de schijn gewekt wordt van onzuiver handelen gedurende zijn ambtsuitoefening.

Brief van de Minister-President, Minister van Algemene Zaken

(Kamerstukken II, 1982/83, 17 555 nr. 52)

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

's-Gravenhage, 30 maart 1983

Naar aanleiding van de suggesties, gedaan tijdens de debatten over de regeringsverklaring met betrekking tot de regeling inzake onverenigbaarheid van belangen en functies voor ministers en staatssecretarissen^(*), heeft het kabinet zich nader beraden over de toepassing van deze regeling. Ik doe u hierbij mededeling van de conclusies van dit beraad.

1. Belangen en functies van de huidige ministers en staatssecretarissen worden getoetst en behandeld conform de bestaande regeling. Uitgangspunt is dat deze regeling in beginsel als een goede is aan te merken en van kracht blijft zolang deze niet door een gewijzigde of aangepaste is vervangen.

2. De bestaande regeling verdient voor wat betreft de toepassing in de toekomst een aantal aanvullingen:

a. voordat de voordracht voor benoeming plaatsvindt, dient een curriculum vitae van de kandidaten voor de formateur/minister-president beschikbaar te zijn. De betrokken fractievoorzitters dragen zorg voor de totstandkoming van het curriculum;

b. de formateur/minister-president bespreekt met de kandidaat-bewindspersonen de wenselijkheid van een medisch onderzoek;

c. de formateur/minister-president zal beschikken over de resultaten van een justitieel antecedentenonderzoek, zoals gebruikelijk bij vervulling van overheidsfuncties;

d. de formateur/minister-president stelt de kandidaat-bewindspersonen de aanvullende vraag: „Zijn er overige gegevens met betrekking tot uw persoonlijke leven respectievelijk met betrekking tot uw vermogenspositie, die bij even-

(*) I Zie 15 306, III, nr. 9 (zie hiervoor blz. 79).

tueel bekend worden u dan wel het kabinet in een gecompliceerde positie zouden kunnen brengen?''.

3. Voor zover nevenfuncties worden behouden en regelingen worden getroffen, wordt daarvan ter vertrouwelijke kennisgeving mededeling gedaan aan het Presidium van de Tweede Kamer. Dit betekent niet, dat het Presidium daarmee verantwoordelijkheid draagt voor de getroffen regeling.

4. Met betrekking tot het aanvaarden van functies na aftreden deelt de formateur/minister-president aan de kandidaat mee, dat tijdens de ambtsperiode geen afspraken worden gemaakt over het aanvaarden van toekomstige functies en dat afwijking van deze gedragslijn slechts mogelijk is in uitzonderlijke omstandigheden na goedkeuring door de minister-president.

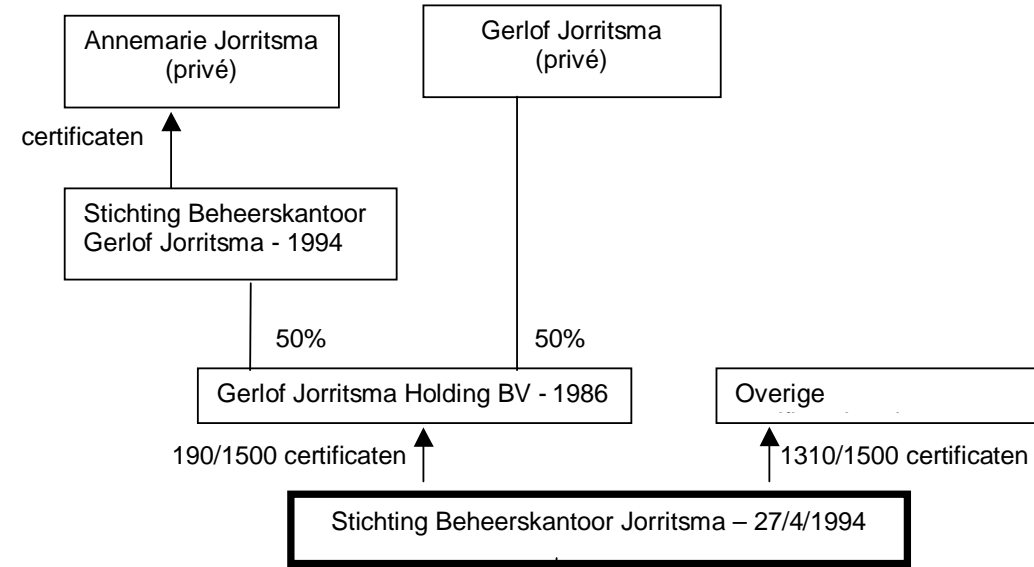
De formateur/minister-president deelt voorts aan de kandidaat mee dat het goed gebruik is bij het aanvaarden van functies na de ambtsperiode met betrekking tot het moment waarop zulks gebeurt rekening te houden met de noodzaak dat door anderen onzuiver handelen niet aannemelijk gemaakt kan worden.

Ten slotte wil ik opmerken, dat de bestaande regeling is getoetst aan regelingen, die in met Nederland vergelijkbare landen gelden. In Frankrijk, Engeland, Bondsrepubliek Duitsland, Zweden en België gelden hetzij (grond)wettelijke voorschriften, hetzij regels van ongeschreven recht, hetzij richtlijnen die aan kandidaat-ministers worden voorgelegd. In deze regelingen, die in het algemeen niet stringenter zijn dan de Nederlandse en in een aantal gevallen zelfs veel minder ver strekken, zie ik geen aanknopingspunten die tot verdere verfijning van de Nederlandse regeling aanleiding geven.

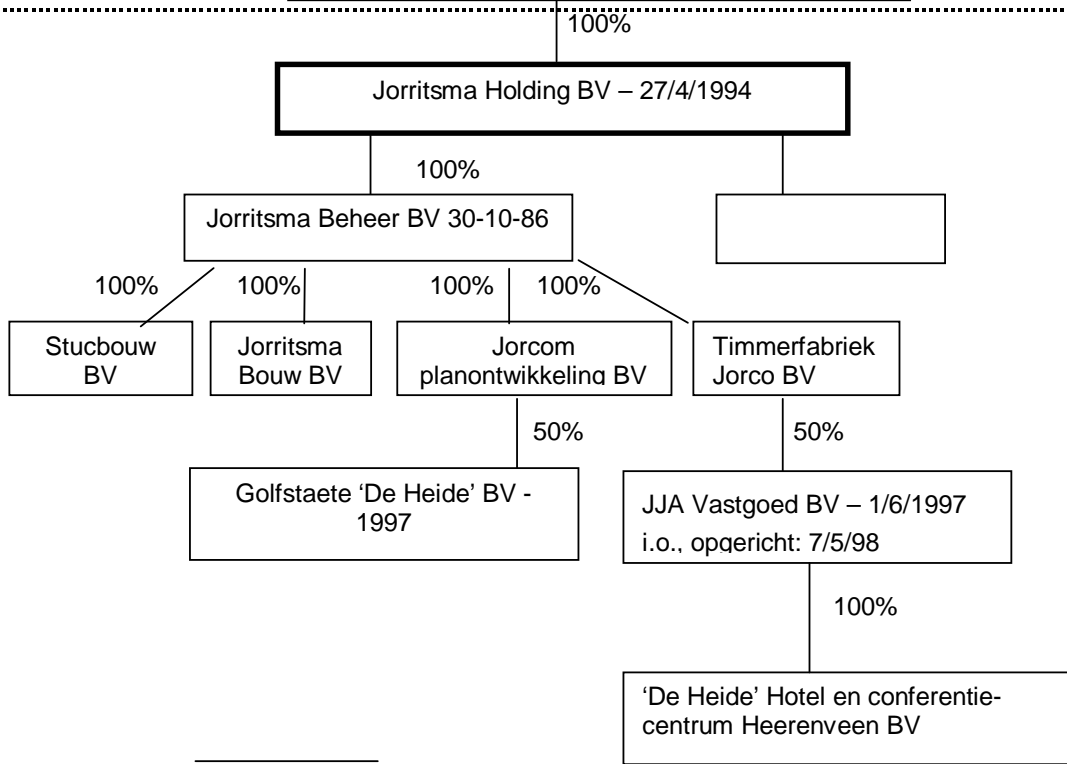
De regelingen, die gelden in de Verenigde Staten zijn uitvoeriger dan de onze. De verklaring voor de gedetailleerdheid ligt vooral in de lotgevallen van president Nixon.

Overzicht

A-deel = eigenaren

B-deel = ondernemingen

Aandelen —————
 Certificaten van aandelen —————>